

Sporthéroszok

Az önfenntartó vadászat, a felső hatalmakat megszólító rítusok, a gyógyászat, maga a létharc, a test és a szellem önkifejezése stb. – a sporttörténetírás, amely egyre aktívabb ága az egyetemes historiográfiának, ide, az emberi történet kezdetéhez köti a sport születését. Mitológiai hősök, különös teljesítményekre képes mesealakok, Héraklészek és Fanyűvő Jánosok fogalmazzák meg az ember vágyát: meghaladni azt, amire a test képesnek mutatkozik. Hogyan lehet alkalmasabbá tenni gyarló porhüvelyünket (s természetesen a lelket is, az akaraterőt) arra, hogy nagyobb eséllyel vehessünk részt az élet küzdelmeiben – mi másról szólna a sport története? (S most ne napjaink sportéletére gondoljunk, amely mind elválaszthatatlanabb a szórakoztatóipartól.) Emberi erőfitogtatás, vetélkedés férfiak és kisközösségek között, mind alkalmasabbá válni a munkára és a katonáskodásra: a sportágak zöme innen származik a már belátható történelemben. Brueghel Gyermekjátékok című képén Németalföld parasztlurkói birkóznak, karikáznak, labdáznak, célba dobznak, tornásznak, kötélhúzásban vetélkednek, másznak és bakot ugranak stb.

A magyar sport előtörténetét a létező és kitalált Toldi Miklósok írták (ő, Toldi volt ez első igazi all round atlétánk: a súlyemelésről a kétkezes vívásra, a bikaviadorságra és a lófuttatásra át a falaszökellésig!), a merész vadászok, az izmaikat fitogtató iskolás ifjak, a lófuttató és bikamegállító „pümkösi királyok”, a virtuskodó mesteremberek, az egymással vetélkedő falvak, a török- és Habsburg-ellenes harcok nyalka csínytevői, a szóbeszédre és emlékezetre érdemes kunsztok hajhászói.

Az igazi sport, azaz a testkultúra iránti figyelem a felvilágosodáshoz, de még inkább az ön- és nemzetnevelést programmá emelő reformkorhoz köthető. Amidőn is: „a szalonélet kéjelmeit, a nyájas elasszonyosodást nemcsak unni kezdték a férfiak, de be is látták, hogy mily veszedelmet rejt az magában az összes nemzeti életre nézve.” Wesselényi („a nemzet sporthérosza”) írja: „aki testét s külsőjét míveletlen hagyja, félszeggé teszi magát, s legszentebb kötelességét, ti. öntökéletesítését... nem teljesíti.” Ifjúkori nagy barátja, a kor minden

mozgalmának (a sportolásának is) lelke, szervezője és irányadója, Széchenyi így pontosít a maga kissé frivol módján: „Jól lovagolni, táncolni, labdázni, úszni s verset csinálni: mindez semmit sem ér. Férfinak lenni, az a feladat.” (S ő maga? „... úszni huszonnyolc éves koromban, korcsolyázni pedig néhány évvel később tanulgattam, mód nélkül sok vízivás és vajmi sok hanyattesés után...”) S hát lehetsz-e igazi férfi sportolás nélkül? Hát a nő? Az 1836-os nagy dunai „kiúszáson” az élénk trombitaszó mellett a menet élén egy „úszó amazon” halad („bizonyos fiatal budai kisasszony szüléji által nyomban kísérve”), aki – végsőkéig csigázva a nézők feszültségét – a híg elemben lebegve „orleansi szűzként egy zászlócskát” tart a kezében. (Nem sokkal később már ezt a bizarrul bájdús képet látjuk a dunai uszodában, ahova a hídról bámulnak le a jól öltözött aranyifjak: „A karzaton szellőzködő fürdendők s lepedőbe burkolt fürdők rámazzák be a víznek élénk tükrét. Amazok szivarozva, ezek egy cső kukoricával kezökben. Szederjes ajkuk didereg, s fejük amúgy szegedi menyecskésen van bekötve...”)

A sportot a Magyar Nyelv Értelmező Szótára ekként határozza meg: „A testi erőnek, ügyességnek, gyorsaságnak stb. alkalmazásával, felhasználásával végzett olyan tevékenység, amely nem számít munkának, s amelynek célja a testi-lelki erők, képességek harmonikus fejlesztése, ill. versenyszerű összecsapásokon való bemutatása.” A definíció naiv filozofizálást tükröz („tornából felmentve”), hiszen ha van „munka”, hát a csúcsokhoz való közelítés aztán az, és hát kinek jut eszébe a „harmonikus” szó, ha ránéz manapság egy női súlyemelőre, egy kínai úszónőre vagy egy rövidtávfutóra, akinek állandóan fogszabályozót kell hordania, hogy a doppingszerektől kórosan növekvő állkapcáját kordában tudja tartani, s akkor még nem beszéltünk a hajdani NDK sportorvosainak frankensteini produktumairól. Visszatekintve a régmúltba, megjegyezhető, hogy a „sport” szót magát nem használják reformkori művelői (először 1828-ban bukkan elő Pesten német szövegben mint „lefordíthatatlan angol elnevezés”), inkább a „gymnastica”, a „test gyakorlás” a „testi művelés” járja. Meg a „torna”, ami eredetileg bajvívást jelentett. (Dugonics szava egyébként: Anonymus „turnamentum”-ától ihletődve.) A kezdet talán Mátyus István, marostordai „megyei fizikus” munkája: *Diaetetica*, azaz, a jó Egészség megtartásának módját fundamentumosan előadó könyv 1762-ből. A testi nevelés fontosságát terjesztetni kívánó művekben a gyermekjátékok virtuskodása, az egészséges életrend receptjei szétválaszthatatlanul keverednek a ma is sportnak nyilvánított versenyfélékkel. Egyik helyen ezt a felsorolást olvassuk: sétálás, hajókázás, szekerezés, futás, szökés, tánc, laptázás, tekézés, ujj-húzás, kardoskodás, tojaskodás („melyben a küszködők hol egybe ölelkezve hányják-vetik vala egymást, hol fenn-állva kezeiket és homlokaikat egybe vetve tusakodnak”) stb. A jó tanácsok és tiltások sem érdektelenek: egy iskolai rendtartás szerint szabad „a nagy kiverő, a párosdi és az aki kap, az üt”, tilalmas viszont „a lovaslapta, a viaskodás, a kigyófark játék, a cice és a libásdi”. Szem előtt tartják a mértékletességet az edzés során, hiszen „az erőltetett testgyakorlás kiszáritja és megvéníti a testet”, az ugrásnál ne érkezzünk a sarkunkra, mert „a test igen megrendül, s a kifelé nyíló üregekben lévő részek kitolakodhatnak (agyvelőrázkódás, bélleszakadás)”. Viszont a testkultúrát a mindennapi társas élet középpontjába helyezik: „A gyakran vendégeskedő udvarokban, ahol asztal után táncok vagy egyéb testet gyakorló multságok tartatnak, színesebbek, virgoncabbak, egészségesebbek az emberek, mint ahol étel után ki ide, ki oda dől.” S nem mellékes az illedelmes viselkedés sem. Az 1825-ös alapítású Nemzeti Vívó Intézet nemcsak azt várja el tagjaitól, hogy kerüljék az „illetlen beszédet”, hogy belépve kalapjukat levegyék, hanem azt is alapszabályai közé iktatja, hogy „minden tanuló köteles tudományát mással is közleni”.

A testgyakorlás iránti szervezett érdeklődés egyaránt kezdi jellemezni a városok módosabb népeit és a kastélyok meg az udvarházak lakóit a XIX. század elejétől, természetesen saját hagyományaikra építve és körülményeikhez illően. Ami a polgárnál a lövöldei időmúlás, az az oligarcháknál a vadászat. A pesti és budai lövészegyletek összejövetelei éppoly rendszerezettek és rendezettek voltak (az első honi lövészegyleti alapszabály, a késmárki, 1510-ből való), mint Wesselényi híres zsibói vadászatai. A budai lövölde ma is áll, a pesti mind kijebb költözött a Hatvani kapu mellől. Az 1824-ben felavatott, huszonnyolc dór oszlopra emelt lőtér az akkori Pest legszebb építménye, s egyben fontos helye a polgári társas életnek („két polgár meghívott dínere a lövöldébe” – jegyzi föl Széchenyi) és a civil erények művelésének (az egyesület például alapítványt tesz árva polgárlányok fölnevelésére és kiházasítására). „Tzélra ügyelj!” – ez a felhívás díszlett a homlokzaton, s jól tették, ha ezt megfogadták Wesselényi meghívott vadászai is, aki (lefekvéskor egyes pisztolylövéssel szokta volt eloltani a gyertyát) mit sem utált jobban, mint az ügyetlenséget. Olyanok vadásztak ekkor Erdélyben és a Felföldön, akiknek az öregapja még bölényre puskázott, s akik tudatában voltak annak, hogy békeidőben mily fontos a vadászat. Különösen érvényes volt ez 1849 után (amidőn a pesti vívótermekben csak fakardokkal lehetett művelni a „szurdát”, a „sújtós vágást” és a „vágcselt”). „A közelebbi válságos idők – írja egy emlékező – szép magyar nemzetemet leszorították eddig küzdteréről. A jogi tér, hol esztét, a harc, hol erejét ismertethet, kiporlott lábai alól. Honfitársaim jelesebbjei a nemzeti pezsgő vér hűtésére most lófuttatás, kopászat, vadászat s agarászat terére vannak ismét, mint voltak hajdon, visszaszorítva.” Ezen „közelebbi válságos időkben” a hatalom cinizmusa odáig terjedt, hogy az Újépület udvarát bérbe adták egy lovascirkusznak, pontosan ama placcot, ahol ma a Batthyány-örökmécses pislákol, a miniszterelnök leomló teteme helyén. Halvány derűre csak az adott alkalmat, hogy a cirkusz neve Bach Cirkusz volt, amelynek keretében például „Sonlier úrnak 24 lovon caesarkodása valóságos diadala a férfias erőnek”. Ezen „közelebbi válságos idők” (midőn – olvassuk egy régi vadász irataiban – „elevenen ástam bé magamat a szolgaság földé gyomrába, s bágyadt, erőtelen karjaimmal védtem magamat a gyáva, undok férgek ellen, melyek szabadságom koporsója körül mászkáltak”) elmúltával a Magyar Atlétikai Club hol máshol rendezi meg első viadalát (a „racing meeting”-et Széchenyi „verseny-gyűlem”-ként magyarítja), mint a Neugebaude mondott helyén, ahol is a honfiúi kegyeletet bizonyítva ellensúlyozták a honfiúi izgalmak a 100 yardos síkfutás vagy a 16 fontos vasgolyóval való súlylökés eredményeinek alakulása közben. (Három számot is egy bizonyos Porzsolt Gyula nyert meg. A 2 angol mérföldes futásban bizonyos Porzsolt Ernőé lett a pálma, de tudunk egy Porzsolt Lajosról is, aki a Nemzeti Színháztól Balatonfüredig tartott gyaloglóversenyen diadalmaskodott, négy másik résztvevővel szemben, 21 óra 20 perces idővel. Egyébként a gyaloglást magát „versenyjárásnak” hívták ekkoriban.) A kiegyezés utáni évekből természetesen a sport területén is találkozunk patrióta pillanatokkal. 1871-ben a lövöldei ünnepen rokonszenvtüntetés volt a krakkói lengyel lövészek mellett, akik a torna során – mily ismerős! – nem voltak hajlandók németül megszólalni, s „mintha legtitkosabb gondolatukat fedezték volna fel előttünk, folyton folyvást csak egy pontra volt szegezve merev tekintetük: királyi palotánkra”.

Wesselényi annak idején – még a vadászatnál maradva – néha lovag módra tőrrel ment a vadkanra (hogy „a vad a késen átrohanva nyaka csigáján akadjon föl... s a késsel együtt fölkarikázzék”), s ez bizony férfiasabb próba volt, mint állathecceket nézni, ahol „pantzéros” ebek küzdöttek a fogatlan medvével, „aki” azért a régi jó Gvadányinál olykor elkapván a kutyát, „bűdöst abból rázott”... Bár már Cicero is elítéli ezt a passziót – mi a mulatság abban, „ha akár

egy gyöngye embert széttép a fenevad, akár pedig a vadász töre dőf át egy derék állatot?” –, eme népcirkuszi látványosságot egyes sporttörténészek vizsgálódásuk tárgyához sorolják. Amiként az volt például a birkózás is. Az egyik bajnok a másikat „keccsel és kímélettel földre teríté” – így az egykori sportújdondász. A bajnokok bajnoka a Toldi János névre hallgatott – aligha véletlenül –, akinek egyik bécsi „versenyéről” a Beranek Cirkuszban azt olvassuk, hogy ez „a magyar Herkules, aki egyik németet a másik után nyekkentett a földre, több dicsőséget aratott, mint névrokona Toldy Ferencünk, aki ugyanakkor a bécsi akadémiában német felolvasást tartott – tíz tudós parókéának és hat tubákpikszisnek”...

A honi lófuttatás megszervezésében a legfőbb érdem Széchenyié, aki okosan épített a magyar nemesurak lószerezetére, tenyésztési tapasztalataira. (Divatosak voltak az olyan versenyek, ahol külhoni lovarok vetélkedtek magyar csikósokkal – ilyesféle feliratú billikomokért: „Győzz az erő és a tűz mindég, ha vezérli eszesség”, „Célra siess, futnod cél nélkül gyáva kerengés”. S ha már külföldi bajnokok és magyar vitéz viaskodásaira gondolunk... A cseh bajnok és Toldi Miklós Arany János-i tusáját oly küzdelmek előzték meg, a honi kebleket dagasztók, mint amiről például „anekdotakincsében” Tóth Béla számol be a reformkor idejéből, amidőn is az egyik pozsonyi diétán felbukkan egy francia törmester, aki mindenkit legyőz. Egy túladunai gróf honfiúi öntudatát igen bántva ez felhozatja a maga bakonyi kanászát, hogy majd a fokos... A francia szeme, szava és pengéje villog, kiszúrja az egyik fülcimpáját, majd a másikat, a legény meg „oly nyugodtan áll, mint a kőszent”. Az orra következne éppen, amikor a gróf rákiált: „Hát hagyod magadat, Pista?” „Hát üssem, méltóságos uram?” Nem kell erős fantázia hozzá, hogy a folytatást elképzeljük.)

Katonás lovasbravúrokban éppen nem voltak szegények a korábbi magyar századok (tudunk például egy bernátfalvi Bernáth Menyhért nevezetű „nemesi testőrzőről”, aki 1790-ben 28 nap alatt jut el „kurírként” Madridig, a császártól egy aranyszelencével jutalmaztatván), ám Metternich Kelemen veje, Sándor Móric mindenkit fölülmúlt. A század közepén album formában adta ki „naplóját”, lovaskunisztjainak ábrázolatával. Van itt ugratás kantár nélkül, biliárdozás lóháton, a budai Vár, a Sándor-palota vagy a bécsi Fehér Hattyú fogadó lépcsőin való föllovaglás, ugratás négy katona kitartott kardja fölött, át a parasztszekéren, összefogott három lovon stb. Egyszer Széchenyivel fogadott, hogy három óra alatt ellovagol Bécsből Pozsonyba: az idő 2 óra 41 perc volt. (Azt sem mellőzik persze megjegyezni az álmélgató kortársak, hogy a gróf „térde kalácsa” huszonhét ízben „hasadt el”).

A sakk („A Säch, avagy királyos játék”) megszállottjait is ott látjuk a demokrácia és szabadelvűség bölcséjénél. (Ám már elébb a minden különösségre nyitott Csokonai is vesz innen hasonlatot: „Ilyen menést téssen a springer az sakkban / Mikor harmadfelet ugrik a likakban”; és az ódon udvarházakban sem volt ismeretlen ez az elmejobbító játék: „De mi azért hárman fő Vitézi módra / Vertük a Sakk Táblán egymást nyakra holtra” – 1813. A „springer” szó a mai magyarnak természetesen elsősorban a Fradi-pálya játékoskijárójánál magasodó – s oly sok mindent látott – szobrot juttatja eszébe, „akit” az ősfradista Mándy Iván is megverselt valaha.) Kossuth, Wesselényi éppoly szenvedélyes játékos, mint Görgey vagy Klapka. (Egy szolid szerzetes szakíró kortárs „az időtöltő multságokról” értekezvén megállapítja ugyan, hogy „a sachban... kevesebb csalárdság elegyedik, mint a kártya- vagy kockajátékban, de oly sok gondolkodással s helyben való üléssel jár, hogy inkább tartatik egészséget vesztő, mint segítő multságának”...) A híres Wurm Kávéházban (a mai Apáczai Csere utca 15. alatt) alakul

meg a Pesti Sakk-kör, amelynek tagjai a párizsiakkal vívott „távizeneti” meccsen (1843. május – 1845. március) 2:0-ra győztek. (A Honderű jegyzete szerint: „E kettős győzelem annál nagyobb dícséretére szolgál sacharszlánjainknak, mert a párisi sachclubb létezése óta még egy úgynevezett correspondence-partiet sem veszített el.”) Széchenyi az öngyilkossága előtti napon három órát játszott fiával és hármat titkárával... Erkel Ferenc fönmaradt játéka ma is nagymesteri, érzékletesen kombinatív játszmák. Ő sikerrel egyesíté saktudását zeneköltői buzgalmával. 1853-ban az operaházi álarcosbálon a „nyugóra alatt” egy 81 lépéses sakkjátékot adatott elő balettlépésekben valami „sakkasztalt képző emelvényen”.

Számos más sport is ekkor teszi meg első lépéseit, s ha van közös vonásuk, az nem más, mint hogy a kezdeményező a legtöbbnél Széchenyi István. Elméleti ökölvívó-szakember, 1819-ben megmássza az Etnát, a balatoni versenyszerű vitorlázás megindítója („Csolnakra, lapátra, barátim!”, kurjantá versben ekkortájt a jó Garay János), kezdeményezője az „ütőlabdázásnak” (valahol a tenisz és a squash között), ő alapítja a Dunán a Csónakdát (1830-as csónakútja Pesttől az Al-Dunáig „a legnagyobbyszerűbb levezetés, amit magyar sportemberek valaha produkáltak”, minősítik évtizedekkel később; s az első csónakversenyt Clark Ádám nyerte magyar hídépítőiből verbuvált legénységgel), elsőként megy át a Lánchíd lánacán mindenkit elképesztve, de utánzásra csak nagyon keveseket (például gróf Andrássy Gyulát) bírva stb. stb. Még az sem kizárt, hogy az első kerékpárt („futógépet”) is ő hozza be Wesselényivel.

A XIX. század első fele, második harmada a magyar sport születésének időszaka. Ekkor válnak ki azok a sportágak, amelyeket ma is sportnak tartunk, mert az esztergályozást már nem, ahogy a tűzoltást sem, noha ez utóbbit a nagy Széchenyi Ödön-fia kombinálta össze a szabadtéri szertornával ezeket csodító látványossággá. (A Hasznos Mulatságok már 1841-ben hosszú cikksorozatot közöl az Olympiai Játékokról.) S magánál a tornánál is komoly gondot jelentene manapság az ilyesféle gyakorlatok elvégzése: háthengergés, harántlebfüggés, csúszhoppolás, feszhajlongás, nyiktámasz és majomkanyarlat. Nem is szólva a tiprattyúról, a guggkanyarlatról, a rúdoni zászlóról és a szököncségről...

A sport nemcsak rekordokat, hanem tabukat is dönt. 1846-ban mély felháborodással és nem éppen biedermeieres finomkodással közli az egyik lap, hogy „a sóház körül... nyilvános botrányára a sétálóknak számtalan szemérem nélküli vén kamaszok nemcsak a Dunában fürödnek mezítelenül, hanem a parton hosszában óránegyedig is elkergetik egymást... e baromság megérdemelné, hogy atillás rendőreink...” stb. Az ökölvívás nehezen hódít tért, mert „a kapott ütések sokan személyes sértésnek vették”, jöllehet Széchenyi és Wesselényi ezt is pártolták mint eszközt a „legkeményebb hús” megszerzésére. A zsibói nagyúr – korának egyik legerősebb (és legerőszakosabb) magyarja – magától a nagy Jacksontól vesz leckét, melynek során két és fél fontot veszít súlyából, s akiről bevallja naplójában, hogy minden tekintetben hasonlíthatatlanul erősebb és vastagabb, mint ő („A legjobban nőtt s -hatalmasabb izmú ember, akit valaha láttam. Mellénél nagyobb peripheriájú nálam, a karja is kevésbé vastagabb s keményebb az enyémnél, a combjai s főként a lábikrái hasonlíthatatlanul erősebbek”), s akiről feljegyezték, hogy kisujjával fel tudott emelni 79 fontot, s aztán ugyanezzel a kezével a falra nevét fölírta... Ez a robusztus erdélyi persze nem viselte volna el angliai időzését némi fizikai sikerélmény nélkül. Naplójegyzetei mindazonáltal betekintést engednek a kor naiv doppingolási technikáiba is. Egy bizonyos Mr. Powlet nevű krakéler kihívásának örömmel téve eleget, írja: „... semmi tekintetben nem vala veszedelmes ellenfél, minden pillanatban kapott egy-egy ütést

arcába. Lehetséges, hogy e győzelem azért vala nekem oly könnyű, mivel már előzőleg egy másik nehezebbet vívék ki vele szemben a boros üvegek előtt.”

Mindenesetre a bokszt honi közmegítélését jellemzi a Hazai és Külföldi Tudósítások kis „színes” beszámolója 1818-ban arról, hogy egy választási gyűlésen Angliában verekedés tör ki, egy illető felugrik a pódiumra, s a beszélőt „a gyalázatokra megbosszonkodván egy korbáccsal... keményen puhítgatta”, mire az abriktolt ember öccse – „siketnéma ember, de igen derék öklöző (Boxer) – odaugrott, s Dowling urat olyan kegyetlenül megöklözte, hogy az kéntelen volt véres fővel magát visszavonni”. Eddig a tudósítás („egy nagy szabad Nemzetnél történt...”), ezután következik a színezés és a kommentár. „...azt pedig éppen méltatlannak tartjuk megemlíteni, hogy a különbözőféle feleknek emberei nemcsak levelekkel, ágakkal, krumplikkal, sárral dobálták az ellenkező félnek Candidátusaira voksolókat, hanem egész illetlenséggel öszve meg öszve is pökdösték.” Brit szurkolók, magyar sajtó.

És boldog békeidők. Mert ami következik, az már a XX. század, amely egyszerre csinált a sportból üzletet és mitológiát, emberfeletti és emberalatti tereket járva be versenyzőkkel és nézőkkel. Talán jelképesnek is mondható, hogy a sportok sportját, a futballt, ami majd annyi regény, vers és film ihletője lesz, az az író vezeti be a magyar literatúrába, aki inkább a szexuális teljesítményhajhászás bajnoka óhajtott lenni, s akit lélektani-naturalista elemzéseinek bravúrai tartottak meg az irodalom emlékezetében: Csáth Géza. Először ugyan mintha az úszást látszana preferálni (Úszóverseny című novellája megragadó kevercse a sportnak és a nagyvilági erotizmusnak, beleértve némely sportbarátok alig leplezett homoszexualitását is – Magyarországon, 1912-ben!) meg a teljesítménymánia szép idealizmusát (A bajnok), ám végül eljut a futballhoz. Kisfiúk című novellája meglepően szakszerű beszámoló. Egy-két mondata: „Mindennap együtt rúgtuk a labdát a gimnázium udvarán vagy künn a Vérmezőn, s Ödön nagy igyekezettel, erősen nekivetkőzve szaladt, lótot-futott, driblizett és shottolt. Erőszakos volt, minden erejét megfeszítette, a legjobb játékosok közé akart tartozni, hogy az osztály első csapatába kerülhessen. Ez nehezen ment, mert nem volt született sportsman. Igen jól futott, de a labdavezetésben egy bizonyos fokon túl nem fejlődött az ügyessége. Könnyen elvették tőle a labdát, és shottolásnál gyakran elvesztette a hidegvérét, mellérúgott a labdának, vagy egyenesen a kapus kezei közé juttatta. Bosszankodtam ezen, mert bántott, hogy az ambíciója nem teljesül, és sokszor órák hosszáig elgyakoroltam vele kettesben a passzjátékot, a stoppolást és a driblit.” És így tovább egészen a rádiós tudósításokat megelőző nyelven végigpörgetett meccstudósításig. Ami a kisfiúnak egyszerre a siker és a halál. A halál, ami nem engedi, hogy bármi is visszavonja a sikert. „Hozzájut a labda, nagyszerűen viszi keresztül két emberen. Ez a lefutása... mesteri... Csak bámultam. Már a kapusnál van. Ebben a pillanatban az egyik hátvéd elgáncsolja. Előrebukik. A kapus pedig, aki a labda felé rohan, nem tud megállni, egyenesen belerúg a fejébe. Rettenetes hang volt ez...” Majd fél évszázad múlva véljük hallani újra, amikor Mátyás Iván eposzi kisregényének fiatalemberét rúgja végzetesen arcba ... ki is? mi is? Talán maga XX. század. „Az atléta halála” kora.

ALEXA KÁROLY